

Ruige anjer, zorgenkindje van de Zeeuwse flora

Ruige anjer is al sinds jaren een van de zorgenkinderen van de Zeeuwse flora. FLORON-vrijwilliger Pieter van Rijswijk volgt al 16 jaar de groeiplaatsen in de Zak van Zuid-Beveland. In deze bijdrage doet hij hiervan verslag.

Ruige anjer, zeldzaam Zeeuws

Ruige anjer, bewoner van de voor Zeeland zo kenmerkende bloemdijken, werd al in 1850 door Van den Bosch beschreven als een typerende Zeeuwse plant. Buiten Zeeland is ze van oorsprong zeer zeldzaam in Zuid-Limburg, de Achterhoek en het oostelijk rivierengebied¹, maar daar is ze nagenoeg verdwenen. Het landelijke verspreidingskaartje is tegenwoordig gekleurd door inzaai.

Ze heeft als Zuid- en Midden-Europese soort een voorkeur voor warme dijkhellingen die op het zuiden gericht zijn. De planten leven maar kort. Na kieming vormen ze een rozet dat na 1 à 2 winters tot bloei komt. Ze bloeien slechts eenmaal en sterven daarna af. Ondanks de opwarming van ons klimaat heeft ze het als zuidelijke soort moeilijk en staat ze als kwetsbaar op de Rode lijst.

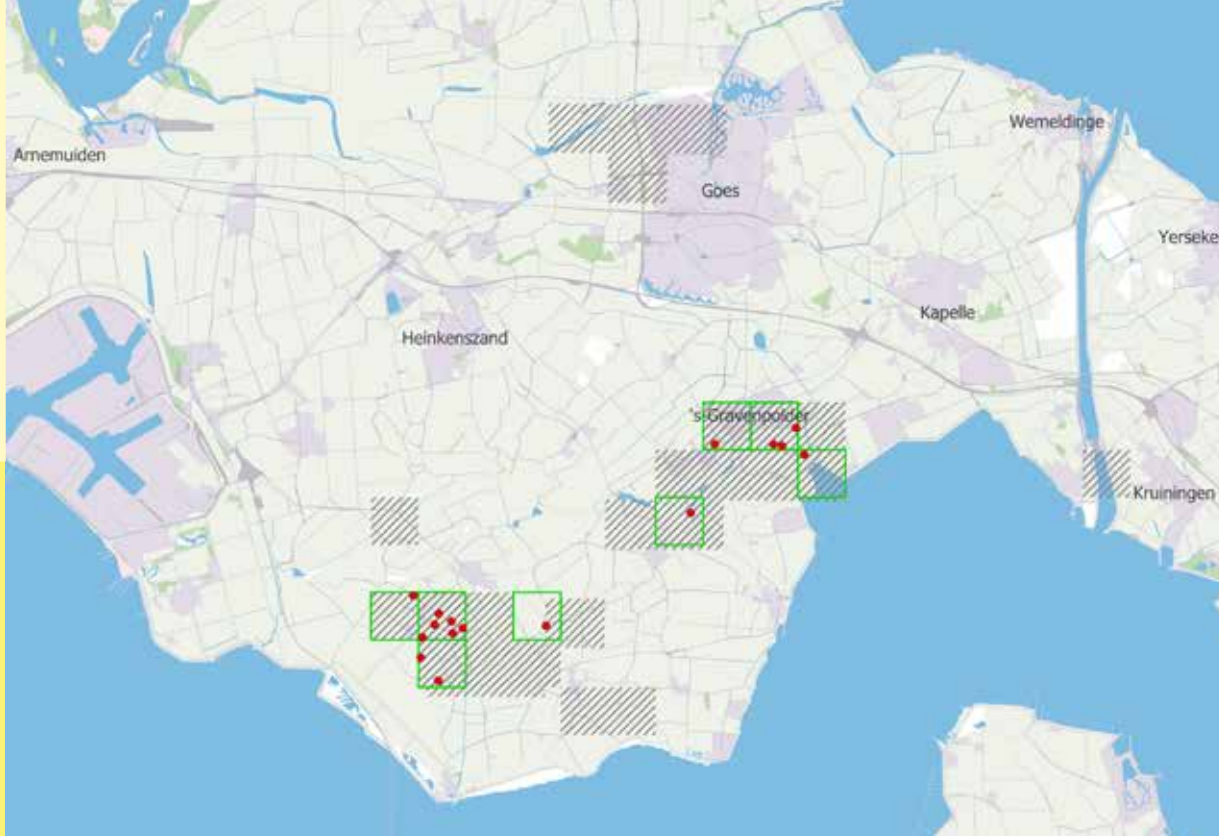
Zeeland is voor Ruige anjer een belangrijk bolwerk. Belangrijke oorspronkelijke groeiplaatsen van Ruige anjer (*Dianthus armeria*) zijn nog steeds te vinden op Zuid-Beveland, bij Dijkwater op Schouwen, op Tholen, in Zeeuws-Vlaanderen en op eilanden in de Grevelingen.

Tijdens de provinciale inventarisaties die rond 1980 zijn gedaan werd de soort nog op ca. 35 groeiplaatsen waargenomen. In 1994 is een overzicht gemaakt van het voorkomen van enkele zeer zeldzame dijkplanten in Zeeland². Er waren toen geen groeiplaatsen van Ruige anjer meer bekend.

In 1999 heeft de plantenwerkgroep

Bron: Ed Stikvoort, Saxifraga.

Historische (voor 2000, gearceerd) en recente (2004-2020, puntwaarnemingen en omkaderde km-hokken) verspreiding van Ruige Anjer op Zuid-Beveland. Bron: Monitoringsgegevens Pieter van Rijswijk en de NDFP.

van de KNNV Bevelanden alle oude groeiplaatsen van Ruige anjer op Zuid-Beveland nagelopen. Toen bleek dat er toch nog een paar kleine relictpopulaties over waren! In de zomer 2004 is, na een oproep daartoe tijdens de jaarlijkse vrijwilligersdag van het FLORON-district Zeeland, een start gemaakt met het monitoren van Ruige anjer op Zuid-Beveland. In het eerste jaar door een aantal floristen van de KNNV Bevelanden, in de daarop volgende jaren door mij.

Op de fiets

Het hele jaar door fiets ik regelmatig door Zuid-Beveland en kijk dan of er op de historische groeiplaatsen van Ruige anjer, waarvan geen recente waarnemingen zijn, iets veranderd is in het beheer ten gunste van Ruige anjer. Dat is zelden het geval.

In juli fiets ik vervolgens alle mij bekende groeiplaatsen en eventueel kansrijke plekken langs om te zien of de soort daar toe- of afneemt. Op elke groeiplaats wordt het aantal bloeistengels van Ruige anjer genoteerd. Omdat de planten

vaak dicht op elkaar staan is het tellen van afzonderlijke rozetten niet mogelijk.

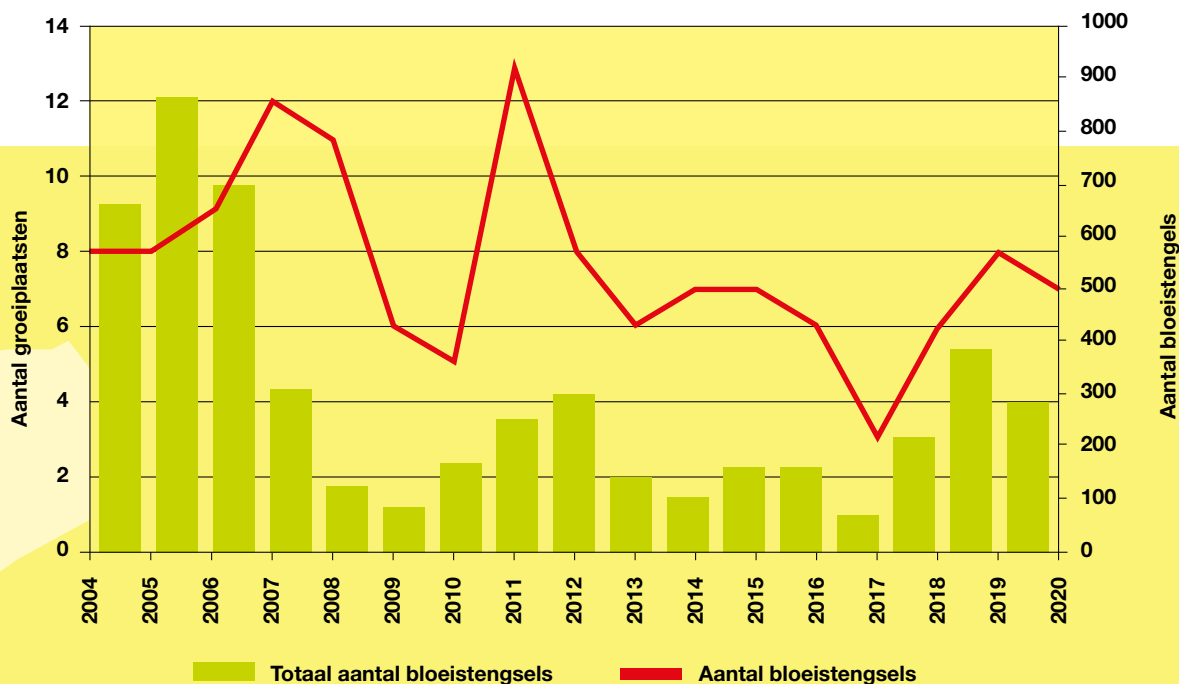
Wat zie ik zo de afgelopen 16 jaar

Tussen 2004 en 2020 is Ruige anjer aangetroffen op 16 groeiplekken, verdeeld over acht kilometerhokken op Zuid-Beveland. Het aantal groeiplaatsen wisselt

per jaar. In 2020 is Ruige anjer nog op zeven locaties waargenomen. Op de meeste groeiplaatsen zie ik ieder jaar weer Ruige anjers. Het aantal bloeistengels kan nogal wisselen. Er zijn een paar plaatsen waar ik ieder jaar maar een paar bloemstengels vind. Gelukkig zijn er ook een paar groeiplaatsen waar ieder jaar veel planten staan, soms met meer dan honderd

Bron: Pieter van Rijswijk.

Trend Ruige anjer op Zuid-Beveland sinds 2004. Bron: Monitoringsgegevens Pieter van Rijswijk.

bloeistengels. Dit zijn allemaal locaties op dijken en dijkafritten met een zuidelijke expositie en met veel open plekken, waar dikwijls ook Wilde marjolein en Gewone agrimonie voorkomen. Deze blijven open door extensieve begrazing of door beheer dat bestaat uit maaien en afvoeren.

Op een paar locaties is Ruige anjer inmiddels verdwenen. De oorzaak is hoogstwaarschijnlijk vergrassing. Hierdoor verdwijnen de open plekken die noodzakelijk zijn voor kieming van deze kortlevende plant. Twee van deze plaatsen worden sinds een paar jaar weer gemaaid, maar Ruige anjer is er tot nu toe niet teruggekomen.

Daarnaast zijn er plaatsen waar Ruige anjer, soms na een aantal (soms meer dan 10) jaren, weer terug is gekomen. Zo stonden er tot mijn verrassing op twee historische groeiplaatsen plotseling grote aantallen bloeiende anjers. In beide gevallen was de bodem daar in het jaar daarvoor verstoord: door onderhoud aan een oprit en het rooien van de aanwezige populie-

ren. Enige bodemverstoring is dus gunstig voor de kieming van Ruige anjer uit de zaadvoorraad. Op één oude groeiplaats, waar het beheer al jaren hetzelfde is, is Ruige anjer in 2019 weer verschenen en voorlopig staat ze er nog altijd.

Het aantal bloeistengels ligt de laatste dertien jaren tussen de 100 – 300. Dit is beduidend minder dan de situatie voor 2006, toen het aantal bloeistengels meer dan 500 bedroeg. 2019 was daarop een uitzondering. Het aantal bloeistengels bedroeg in dat jaar circa 400. Mogelijk dat dit het gevolg van de extreem warme en droge zomer van 2018. De grassen hadden het in dat jaar erg moeilijk en waren op veel plaatsen verdroogd. Waarschijnlijk zijn er daardoor open plekken ontstaan waarvan Ruige anjer heeft geprofiteerd.

Het gebeurt regelmatig dat de bermen worden gemaaid net voordat Ruige anjer in bloei komt. Meestal worden er dan nieuwe bloeistengels gevormd die eind augustus en begin september in bloei komen. Het is mij niet duidelijk of de zaden

die hieruit gevormd worden, rijp worden.

Uitvoering herstelmaatregelen

De achteruitgang van Ruige anjer in Zeeland is een gevolg van het verdwijnen van groeiplaatsen, mogelijk door vergrassing en door verkeerd beheer van groeiplaatsen. Het blijkt dat Ruige anjer zich na bodemverwonding opnieuw kan vestigen uit de zaadvoorraad. Tot nu toe is dat altijd bij toeval gebeurd. In 2020 en 2021 zijn er door Natuurmonumenten extra beheersmaatregelen uitgevoerd/gepland die bestaan uit plaggen op plekken waar voorheen Ruige anjer stond. Kijken wat dat oplevert, dus ik blij voorlopig fietsen.

Tekst: Pieter van Rijswijk, met medewerking van Justus van der Berg

Bronnen

1. P.L. Meininger, 2018. Flora Zeelandica.
2. G.M van de Krogt, 1994. Voorkomen en behoud van zeer zeldzame dijkplanten in Zeeland (rapport van Provincie Zeeland).